

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/27/2004

CZY POLACY SĄ SPOŁECZNIKAMI?

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, LUTY 2004

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

CZY POLACY SĄ SPOŁECZNIKAMI?

- Ponad połowa Polaków (56%) uważa, że obecnie trzeba być bardziej wrażliwym i gotowym do pomocy innym ludziom, ponad jedna trzecia (35%) twierdzi jednak, że należy bardziej koncentrować się na walce o swoje sprawy nie zważając na innych. W ciągu ostatnich dwóch lat zmniejszył się (o 5 punktów) odsetek osób deklarujących wartości prospołeczne.
- W porównaniu z rokiem 2002 wzrosła (z 50% do 54%) liczba respondentów przekonanych, że ludzie tacy jak oni współdziałając z innymi mogą przyczynić się do rozwiązania niektórych problemów swojego środowiska, osiedla, wsi, miasta lub pomóc osobom potrzebującym. Ponad jedna trzecia (35%, spadek o 3 punkty) nie wierzy jednak w skuteczność wspólnego działania i swoje możliwości w tej dziedzinie.
- Od roku 2002 zwiększyła się (z 48% do 54%) grupa badanych znających jakąś osobę spoza swojej rodziny, której gotowa byłaby pomagać w dobrowolnej i bezpłatnej pracy na rzecz swojego środowiska lub ludzi potrzebujących. Dwie piąte respondentów (40%, spadek o 6 punktów) przyznaje, że nie ma żadnego społecznego oparcia, które ułatwiłoby im podjęcie takich działań.
- Ponad połowa badanych (58%) przyznaje, że zdarzyło im się w życiu dobrowolnie i bezpłatnie pracować na rzecz swojego środowiska lub osób potrzebujących. Dwie piąte (41%) natomiast deklaruje, że nie miało tego typu doświadczeń. W ciągu ostatnich dwóch lat deklaracje w tym zakresie się nie zmieniły.
- W 2003 roku niemal co czwarty Polak (24%) pracował dobrowolnie i bezpłatnie na rzecz swojego środowiska, kościoła, osiedla, wsi, miasta lub osób potrzebujących (średnio 20 godzin). Zdecydowana większość (76%) nie podejmowała się takich zadań. Od roku 2001 zwiększyła się (o 5 punktów) grupa osób zaangażowanych w rozwiązywanie problemów swojego środowiska.
- Porównanie zbiorczego wskaźnika zaangażowania w pracę społeczną na rzecz swojego środowiska lub w organizacjach pozarządowych ukazuje, że w ostatnich dwóch latach w Polsce wzrosła (z 33% do 37%) liczba społeczników.

Ze styczniowego sondażu¹ wynika, że obecnie co czwarty dorosły Polak poświęca swój wolny czas na pracę społeczną w jakiejś organizacji pozarządowej. Poziom grupowej aktywności Polaków jest stabilny - od sześciu lat prawie się nie zmienia.

W opracowaniu tym szukamy odpowiedzi na pytanie, czy w na ogół biernym polskim społeczeństwie, którego grupowa aktywność społeczna ma wyraźnie enklawowy charakter, można dostrzec przejawy postaw społecznikowskich? W tym celu zapytaliśmy ankietowanych, czy obecnie dostrzegają potrzebę umacniania w Polsce solidarności międzyludzkiej, czy wierzą w skuteczność wspólnego z innymi działania na rzecz swojego środowiska i osób potrzebujących, czy znają ludzi, którym gotowi byłiby pomagać w tego typu dobrowolnej i bezpłatnej pracy. Interesowały nas również wcześniejsze doświadczenia badanych w tej dziedzinie, a także rozmiar działań społecznikowskich, jakie podjęli w swoim środowisku w 2003 roku. Na podstawie zebranych danych konstruujemy zbiorczy wskaźnik zaangażowania w pracę społeczną, który pozwala na oszacowanie odsetka społeczników w naszym społeczeństwie i sprawdzenie, czy zmienia się on w ostatnich latach.

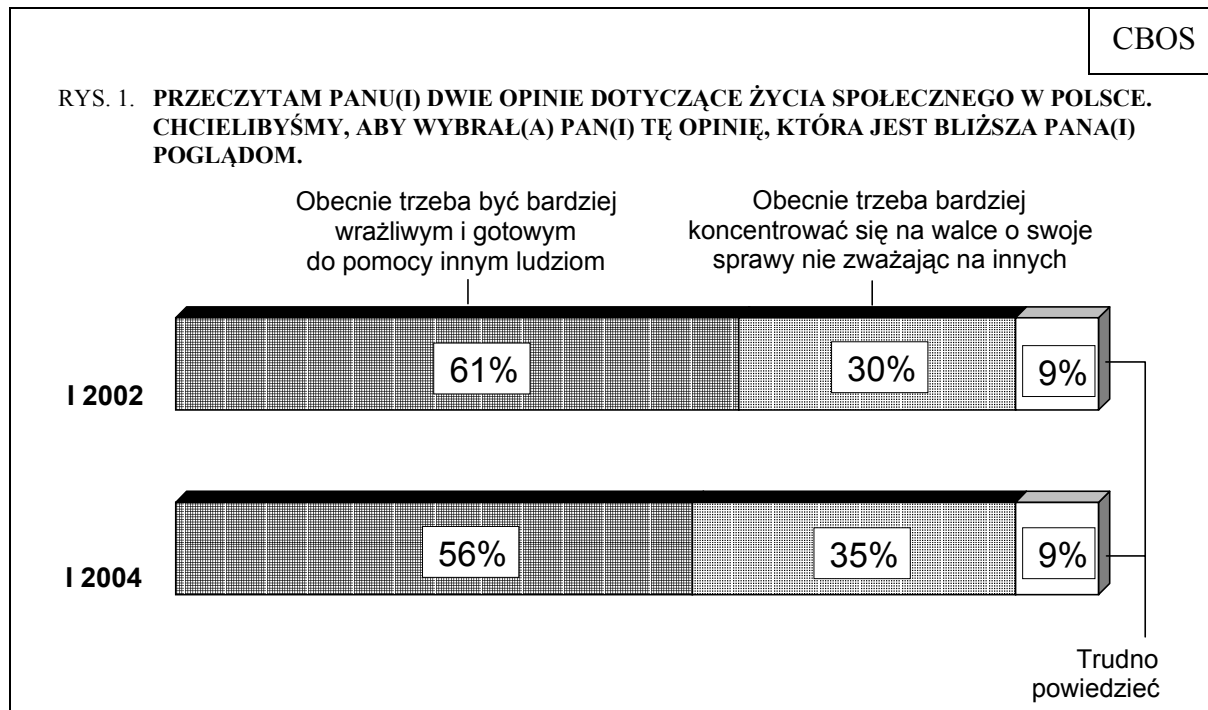
WRAŻLIWOŚĆ I POMOC INNYM CZY BEZWZGLĘDNA WALKA O SWOJE SPRAWY?

Większość Polaków zdaje sobie sprawę z tego, że w dzisiejszej Polsce konieczne jest umocnienie solidarności międzyludzkiej. Ponad połowa ankietowanych (56%) uważa, że obecnie trzeba być bardziej wrażliwym i gotowym do pomocy innym ludziom. Ponad jedna trzecia (35%) odrzuca jednak wartości prospołeczne twierdząc, że należy bardziej

---

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (164) przeprowadzono w dniach od 9 do 12 stycznia 2004 roku na liczącej 1057 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski. Zob. komunikat CBOS „Grupowa aktywność społeczna Polaków w latach 1998-2004”, luty 2004 (oprac. B. Wciórka).

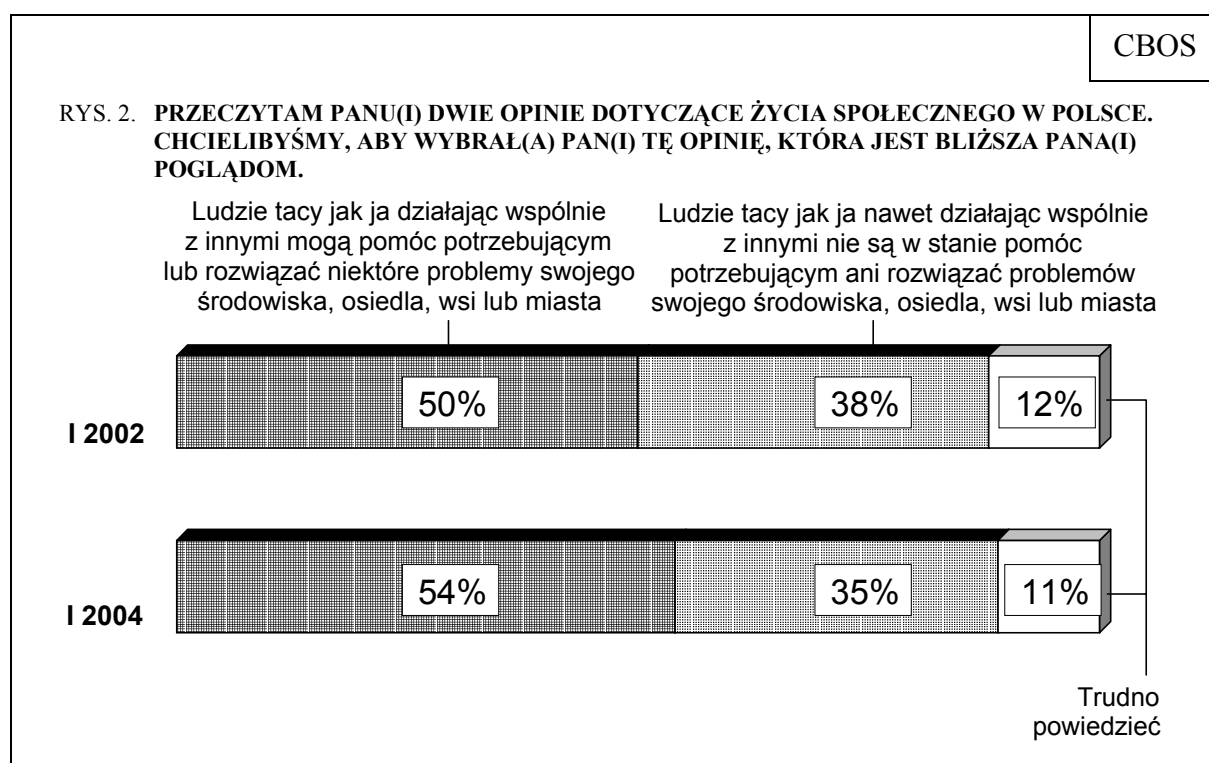
koncentrować się na walce o swoje sprawy nie zważając na innych. W ciągu ostatnich dwóch lat ubyło osób o nastawieniu prospołecznym, przybyło natomiast tych, którzy deklarują orientację indywidualistyczną (po 5 punktów).

Niemal we wszystkich grupach społecznych przeważa zrozumienie dla konieczności niesienia pomocy innym ludziom (zob. tabele aneksowe). Najczęściej wyrażają je osoby najbardziej zaangażowane w życie Kościoła - uczestniczące w praktykach religijnych kilka razy w tygodniu (72%). Ważne, że za solidarnością międzyludzką równie często opowiadają się emeryci (67%), jak i uczniowie, studenci (64%). Przede wszystkim jednak ideę tę popierają badani o wysokim statusie społecznym i materialnym - przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji (69%), osoby osiągające najwyższe dochody *per capita* w rodzinie (70%). Im niższe natomiast wykształcenie i dochody, gorsze warunki materialne badanych, a także im mniejsza miejscowość zamieszkania, tym mniejsze poparcie dla tego typu prospołecznych wartości. Najmniejsze zrozumienie znajdują one w środowisku rolników (30%) i bezrobotnych (41%). Jedynie w tych grupach liczebnie przeważają osoby twierdzące, że obecnie trzeba bardziej koncentrować się na walce o swoje sprawy nie zważając na innych (odpowiednio: 51% i 52%).

WIARA W SKUTECZNOŚĆ WSPÓLDZIAŁANIA NA RZECZ SWOJEGO ŚRODOWISKA

Dostrzeganiu potrzeby solidarności międzyludzkiej towarzyszy poczucie, że działając wspólnie z innymi można przyczynić się do rozwiązania niektórych problemów swojego środowiska, osiedla, wsi, miasta lub pomóc osobom potrzebującym. Pogląd taki wyraża ponad połowa ankietowanych (54%), jednak więcej niż co trzeci (35%) nie wierzy w skuteczność wspólnego działania i swoje możliwości w tej dziedzinie. Warto podkreślić, że w ostatnich dwóch latach nieco poprawiła się samoocena badanych (o 4 punkty wzrósł odsetek osób wierzących w skuteczność współdziałania, o 3 punkty zaś zmalał odsetek wątpiących).

Wiara w skuteczność współdziałania silnie wiąże się z poziomem wykształcenia badanych oraz warunkami materialnymi, w jakich żyją. Im wyższe wykształcenie i lepsze warunki, tym częstsze przekonanie, że działając wspólnie z innymi można pomóc osobom potrzebującym lub przyczynić się do rozwiązania niektórych problemów swojego środowiska, osiedla, wsi lub miasta. Wysokiej samoocenie sprzyja też wysoka pozycja społeczno-zawodowa i finansowa oraz silne zaangażowanie w życie Kościoła. W skuteczność

współdziałania najczęściej wierzą osoby mające wyższe wykształcenie (75%), pracujące na własny rachunek poza rolnictwem (70%), uczniowie i studenci (69%), pracownicy umysłowi niższego szczebla (69%), przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji (67%), badani dobrze oceniający własne warunki materialne (71%), najlepiej sytuowani (65%), a także uczestniczący w praktykach religijnych kilka razy w tygodniu (61%).

Gorsze położenie społeczne i brak zaangażowania w życie Kościoła sprzyja natomiast poczuciu, że nawet działając wspólnie z innymi nie jest się w stanie pomóc potrzebującym lub rozwiązać niektórych problemów swojego środowiska. Trzeba jednak podkreślić, że badani z poczuciem bezradności obywatelskiej nie przeważają ani w grupach najbardziej upośledzonych społecznie (bezrobotnych, rencistów, emerytów, gospodyń domowych, respondentów źle oceniających własne warunki materialne i źle sytuowanych), ani wśród osób niepraktykujących.

Poczucie bezradności obywatelskiej jest wyjątkowo silne wśród tych, którzy negują konieczność umacniania solidarności międzyludzkiej i twierdzą, że obecnie należy bezwzględnie walczyć o swoje sprawy (47% wskazań). Natomiast wierze w skuteczność wspólnego działania na rzecz swojego środowiska oraz osób potrzebujących sprzyja orientacja prospołeczna, zrozumienie, że obecnie trzeba być bardziej wrażliwym i gotowym do pomocy innym.

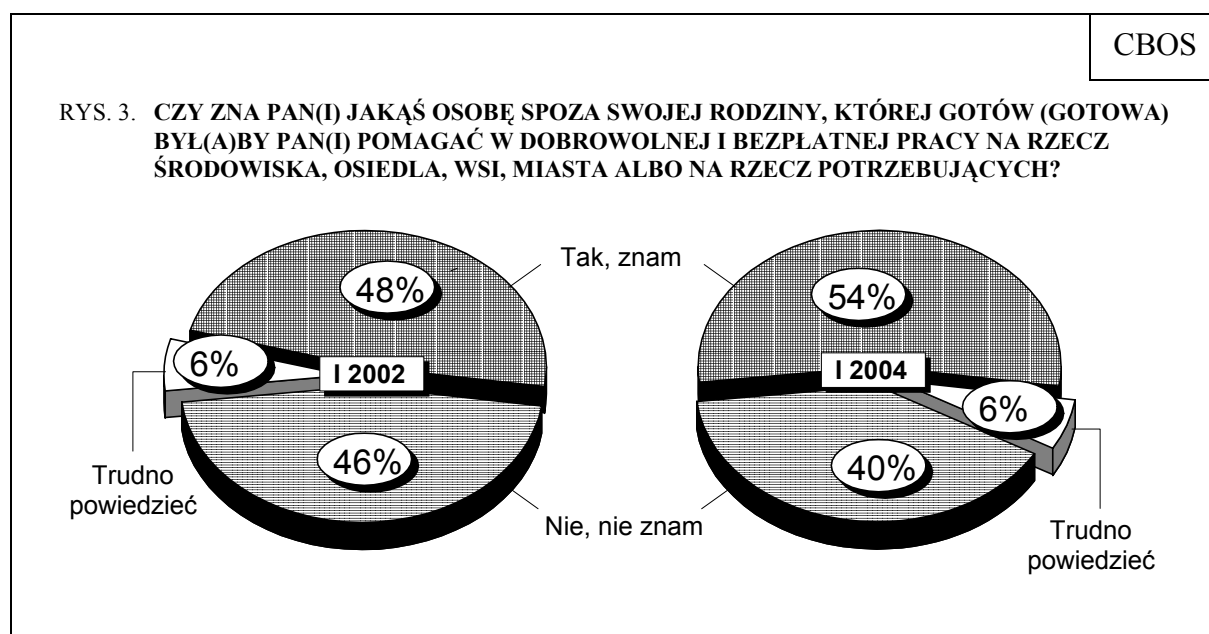
Tabela 1

Chcielibyśmy, aby wybrał(a) Pan(i) tę opinię, która jest bliższa Pana(i) poglądom.	Która opinia jest bliższa Pana(i) poglądom?		
	Ludzie tacy jak ja działając wspólnie z innymi mogą pomóc potrzebującym lub rozwiązać niektóre problemy swojego środowiska, osiedla, wsi lub miasta	Ludzie tacy jak ja nawet działając wspólnie z innymi nie są w stanie pomóc potrzebującym ani rozwiązać problemów swojego środowiska, osiedla, wsi lub miasta	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Obecnie trzeba być bardziej wrażliwym i gotowym do pomocy innym ludziom	65	28	7
Obecnie trzeba bardziej koncentrować się na walce o swoje sprawy nie zważając na innych	43	47	10
Trudno powiedzieć	34	28	38

OPARCIE SPOŁECZNE

Ponad połowa Polaków (54%) deklaruje, że zna jakąś osobę spoza swojej rodziny, której gotowa byłaby pomagać w dobrowolnej i bezpłatnej pracy na rzecz swojego środowiska lub ludzi potrzebujących. Dwie piąte (40%) przyznaje jednak, że nie ma poza rodziną nikogo, z kim mogłoby współdziałać w tej dziedzinie.

Warto zauważyć, że w porównaniu z rokiem 2002 przybyło osób, które twierdzą, że mają oparcie społeczne ułatwiające podjęcie wspólnych działań społecznikowskich na rzecz swojego środowiska lub ludzi potrzebujących.

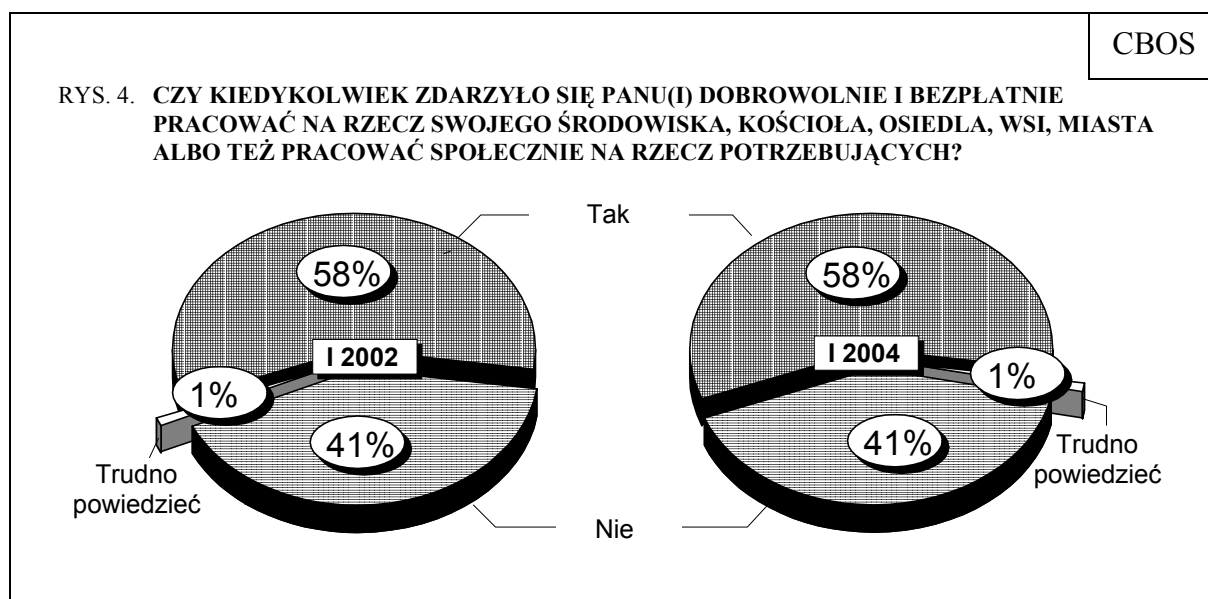

Osoby znające kogoś spoza rodziny, z kim gotowe byłyby współdziałać na rzecz swojego środowiska, przeważają w większości grup społeczno-demograficznych. Można je spotkać tym częściej, im młodszy są respondenci i lepiej wykształceni (69% wśród badanych z wyższym wykształceniem i 66% wśród mających od 18 do 24 lat). Najczęściej są to przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji (77%), pracownicy umysłowi niższego szczebla (63%), ale także robotnicy wykwalifikowani (69%) oraz uczniowie i studenci (64%). W kilku grupach społecznych przeważają jednak liczebnie ci, którzy deklarują, że nie znają nikogo spoza rodziny, z kim mogliby współpracować w rozwiązywaniu problemów swojego

środowiska. Społecznego oparcia pozbawieni są respondenci znajdujący się w trudnym położeniu społecznym - najstarsi (mający 65 lat i więcej), z wykształceniem podstawowym, renciści, emeryci i gospodynie domowe. Warto podkreślić, że do tego grona nie zaliczają się jednak najubożsi i bezrobotni.

DOŚWIADCZENIE W PRACY SPOŁECZNEJ NA RZECZ SWOJEGO ŚRODOWISKA

Ponad połowa Polaków (58%) przyznaje, że zdarzyło im się w życiu dobrowolnie i bezpłatnie pracować na rzecz swojego środowiska lub osób potrzebujących, natomiast dwie piąte (41%) deklaruje, że nie miało żadnych tego typu doświadczeń. W ciągu ostatnich dwóch lat deklaracje w tym zakresie nie uległy zmianie.

Niemal we wszystkich grupach społecznych przeważają respondenci, którzy mają jakieś doświadczenie w pracy na rzecz swojego środowiska lub osób potrzebujących (zob. tabele aneksowe). Częściej przyznają się do tego badani z wyższym wykształceniem niż gorzej wykształceni, jednak do najbardziej doświadczonych należą grupy bardzo różniące się statusem społeczno-zawodowym: zarówno przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji (76%), jak i robotnicy wykwalifikowani (72%) oraz rolnicy (76%). O swoim doświadczeniu w tej dziedzinie częściej też mówią mężczyźni (67%) niż kobiety (49%). Zależy ono także

od religijności. Respondenci w ogóle niepraktykujący są jedyną grupą, w której licznie przeważają osoby niemające żadnego doświadczenia w pracy na rzecz swojego środowiska. Natomiast im badani są bardziej zaangażowani w praktyki religijne, tym większy ich odsetek ma doświadczenia społecznikowskie związane ze środowiskiem lokalnym.

Doświadczenie w pracy społecznej wyraźnie zwiększa prawdopodobieństwo, że badani znają ludzi, z którymi gotowi byłiby współpracować na rzecz swojego środowiska, umacnia również wiarę w skuteczność wspólnego działania w tej dziedzinie.

Tabela 2

Czy kiedykolwiek zdarzyło się Panu(i) dobrowolnie i bezpłatnie pracować na rzecz swojego środowiska, kościoła, osiedla, wsi, miasta albo też pracować społecznie na rzecz potrzebujących?	Czy zna Pan(i) jakąś osobę spoza swojej rodziny, której gotów (gotowa) był(a)by Pan(i) pomagać w dobrowolnej i bezpłatnej pracy na rzecz środowiska, osiedla, wsi, miasta albo na rzecz potrzebujących?		
	Tak, znam	Nie, nie znam	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Tak	67	28	5
Nie	37	55	8

Tabela 3

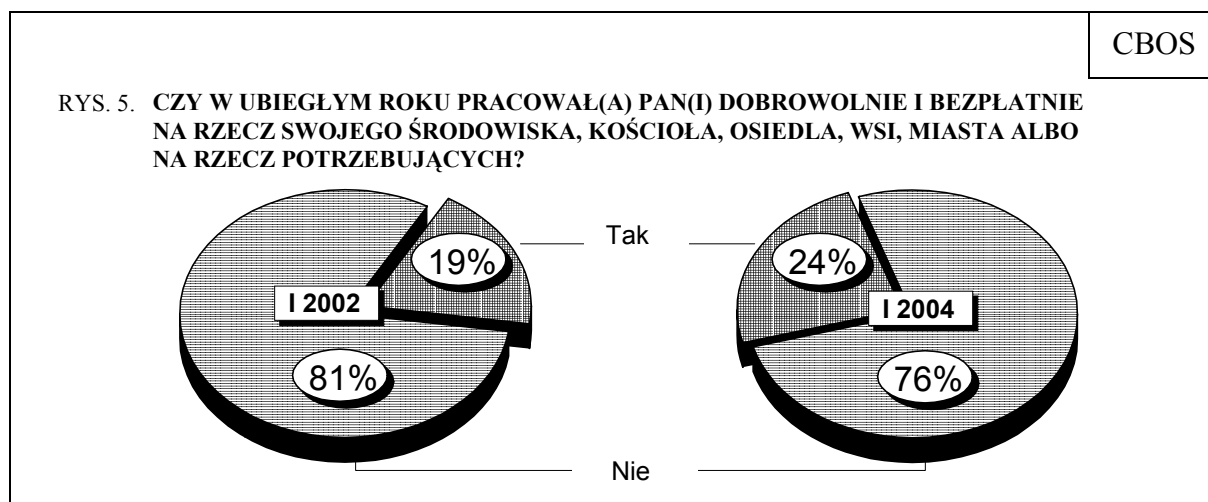
Czy kiedykolwiek zdarzyło się Panu(i) dobrowolnie i bezpłatnie pracować na rzecz swojego środowiska, kościoła, osiedla, wsi, miasta albo też pracować społecznie na rzecz potrzebujących?	Która opinia jest bliższa Pana(i) poglądom?		
	Ludzie tacy jak ja działając wspólnie z innymi mogą pomóc potrzebującym lub rozwiązać niektóre problemy swojego środowiska, osiedla, wsi lub miasta	Ludzie tacy jak ja nawet działając wspólnie z innymi nie są w stanie pomóc potrzebującym ani rozwiązać problemów swojego środowiska, osiedla, wsi lub miasta	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Tak	63	29	8
Nie	42	42	16

Przede wszystkim jednak wcześniejsze doświadczenia w pracy społecznej sprzyjają podejmowaniu działań na rzecz swojego środowiska lub osób potrzebujących.

PRACA SPOŁECZNA NA RZEC ŚRODOWISKA LOKALNEGO W ROKU 2003

W minionym roku prawie jedna czwarta Polaków (24%) pracowała dobrowolnie i bezpłatnie na rzecz swojego środowiska, kościoła, osiedla, wsi, miasta lub osób potrzebujących, natomiast zdecydowana większość (76%) nie podejmowała się takich zadań.

W ciągu ostatnich dwóch lat wzrosło zaangażowanie Polaków w rozwiązywanie problemów lokalnych - o 5 punktów zwiększył się odsetek osób pracujących społecznie.

W porównaniu z poprzednim pomiarem Polacy przeznaczali też nieco więcej czasu na pracę społeczną na rzecz swojego środowiska lub osób potrzebujących. Społecznicy deklarują, że w ubiegłym roku poświęcili na ten cel średnio 20 dni (o 2 dni więcej niż przed dwoma laty). Połowa osób z tej grupy (49%) pracowała mniej niż tydzień, ponad jedna piąta (22%) - od jednego do dwóch tygodni, a ponad jedna czwarta (29%) - dwa tygodnie lub dłużej.

Tabela 4

Ile w ubiegłym roku było takich dni, kiedy pracował(a) Pan(i) społecznie?	Odpowiedzi osób, które pracowały społecznie w roku poprzedzającym badanie	
	I 2002 (N=183)	I 2004 (N=256)
	w procentach	
Mniej niż tydzień (od 1 do 6 dni)	43	49
Od jednego do dwóch tygodni (od 7 do 13 dni)	24	22
Od dwóch do trzech tygodni (od 14 do 20 dni)	15	9
Trzy tygodnie i dłużej (21 dni i więcej)	17	20
Trudno powiedzieć	1	0

Odsetek społeczników działających na rzecz swojego środowiska jest zróżnicowany społecznie (zob. tabele w następnym rozdziale). Aktywność w tej dziedzinie wiąże się przede wszystkim z religijnością badanych - im bardziej są oni zaangażowani w praktyki religijne, tym większa ich liczba włączyła się w ubiegłym roku w rozwiązywanie problemów lokalnych (12% wśród w ogóle niepraktykujących, 40% wśród praktykujących kilka razy w tygodniu). Pozytywnie wyróżniają się pod tym względem rolnicy (51% z nich działało społecznie) oraz przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji (41%). Ponadto częściej udzielali się mieszkańcy wsi (33%) i małych miast (25%) niż ci, którzy mieszkają w większych miastach. W ubiegłym roku na rzecz swojego środowiska lub osób potrzebujących najrzadziej pracowali społecznie emeryci (11%) i gospodynie domowe (14%) - są to jedyne grupy, w których odnotowujemy osłabienie zainteresowania sprawami lokalnymi w ciągu ostatnich dwóch lat. Należy natomiast podkreślić, że w tym czasie najbardziej zwiększyło się społecznikowskie zaangażowanie rolników (wzrost odsetka działających na rzecz środowiska o 21 punktów), robotników wykwalifikowanych (wzrost o 14 punktów), młodzieży w wieku od 18 do 24 lat (wzrost o 13 punktów) oraz ludzi o lewicowych poglądach politycznych (wzrost o 15 punktów). Wiele innych grup zaktywizowało się w mniejszym stopniu, na szczególną uwagę zasługują jednak bezrobotni, wśród których w ostatnich dwóch latach wzrosła (z 14% do 21%) liczba pracujących społecznie na rzecz swojego środowiska.

ZBIORCZY WSKAŹNIK ZAANGAŻOWANIA W PRACĘ SPOŁECZNĄ

Zbiorczy wskaźnik zaangażowania w pracę społeczną uwzględnia wszelką deklarowaną przez badanych aktywność, tzn. dobrowolną i bezpłatną pracę wykonaną w roku 2003 na rzecz swojego środowiska lub osób potrzebujących, a także grupową działalność społeczną w organizacjach pozarządowych². Nie pomija więc nikogo, kto w minionym roku poświęcił swój czas dla dobra wspólnego.

---

² Zob. komunikat CBOS „Grupowa aktywność społeczna Polaków ...”

Tabela 5

Cechy społeczno-demograficzne	Respondenci pracujący społecznie na rzecz swojego środowiska lub osób potrzebujących				Zbiórca wskaźnik zaangażowania w pracę społeczną	
	2002	2004	co najmniej w jednej organizacji pozarządowej		2002	2004
	w procentach					
Ogółem	19	24	21	24	33	37
Płeć						
Mężczyźni	19	27	24	27	35	41
Kobiety	18	22	18	20	30	33
Wiek						
Od 18 do 24 lat	13	26	28	30	38	43
25 - 34	23	28	20	24	32	41
35 - 44	25	26	18	21	35	37
45 - 54	20	28	20	26	32	42
55 - 64	23	24	23	25	36	33
65 lat i więcej	9	11	18	16	23	22
Miejsce zamieszkania						
Wieś	24	33	23	21	39	41
Miasto do 20 tys. mieszkańców	26	25	19	21	34	37
- 20 - 100 tys.	14	19	15	29	25	38
- 101 - 500 tys.	12	15	21	22	29	26
- 500 tys. i więcej	12	17	26	30	30	38
Wykształcenie						
Podstawowe	13	18	14	14	24	27
Zasadnicze zawodowe	19	28	13	21	27	39
Średnie	20	25	27	25	39	38
Wyższe	28	30	38	48	46	55
Grupa społeczno-zawodowa (pracujący)						
Kadra kierownicza, inteligencja	34	41	54	53	57	62
Pracownicy umysłowi niższego szczebla	21	25	27	29	36	42
Pracownicy fizyczno-umysłowi	11	21	18	12	25	31
Robotnicy wykwalifikowani	20	34	32	31	41	49
Robotnicy niewykwalifikowani*	18	29	6	18	21	41
Rolnicy	30	51	30	22	47	53
Pracujący na własny rachunek	31	33	18	35	38	47
Bierni zawodowo						
Renciści	12	20	13	18	22	32
Emeryci	16	11	18	19	30	23
Uczniowie i studenci	23	26	32	33	50	43
Bezrobotni	14	21	12	16	23	30
Gospodynie domowe i inni	24	14	13	14	34	22
Ocena warunków materialnych swojego gospodarstwa domowego						
Złe	15	21	13	15	25	29
Średnie	19	24	22	22	33	36
Dobre	23	29	29	37	41	47
Dochody na jedną osobę w rodzinie						
Do 299 zł	16	25	15	21	25	38
300 - 399	21	29	15	19	31	37
400 - 599	21	25	21	18	35	34
600 - 800	21	24	24	26	35	37
Powyżej 800 zł	20	24	28	35	39	44

* Nie można analizować aktywności robotników niewykwalifikowanych z powodu zbyt małych liczebności.

Tabela 6

Uczestnictwo w praktykach religijnych i poglądy polityczne	Respondenci pracujący społecznie na rzecz swojego środowiska lub osób potrzebujących				Zbiórczy wskaźnik zaangażowania w pracę społeczną	
	co najmniej w jednej organizacji pozarządowej					
	I 2002	I 2004	I 2002	I 2004	I 2002	I 2004
w procentach						
Uczestnictwo w praktykach religijnych						
Kilka razy w tygodniu	39	40	29	33	52	49
Raz w tygodniu	21	27	22	23	35	38
1 - 2 razy w miesiącu	18	25	21	23	33	34
Kilka razy w roku	10	19	17	26	24	37
W ogóle nie uczestniczy	8	12	19	19	24	25
Poglądy polityczne						
Lewica	15	30	27	26	34	42
Centrum	24	26	18	27	34	41
Prawica	23	23	24	27	38	38
Nieokreślone	14	19	15	17	26	27

Z porównania zbiorczego wskaźnika zaangażowania w pracę społeczną obliczonego obecnie i przed dwoma laty wynika, że w Polsce nieco przybyło społeczników. W 2002 roku stanowili oni jedną trzecią społeczeństwa (33%), natomiast obecnie - prawie dwie piąte (37%). Większy lub mniejszy wzrost widoczny jest w większości grup społeczno-demograficznych.

Bazę społeczną, z której rekrutują się społecznicy, tworzą rozmaite środowiska. Najczęściej są to przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji (62%), a także rolnicy (53%), również robotnicy wykwalifikowani (49%) i pracujący na własny rachunek poza rolnictwem (47%), w nieco mniejszym stopniu - pracownicy umysłowi niższego szczebla (42%) oraz uczniowie i studenci (43%). Ogólnie rzecz biorąc, społecznikami częściej są ludzie aktywni zawodowo niż bierni, z wyższym wykształceniem niż gorzej wykształceni, młodzi lub w średnim wieku niż starzy, mężczyźni niż kobiety, a ponadto częściej ci, którzy praktykują kilka razy w tygodniu niż w ogóle niepraktykujący, częściej osoby mające wyrobione poglądy polityczne niż o poglądach nieokreślonych. Wyraźnie widać też, że im niższe wykształcenie i gorsze warunki materialne gospodarstwa domowego badanych, tym mniej wśród nich społeczników. Najrzadziej można ich spotkać w grupach najślabszych społecznie - wśród gospodyń domowych i emerytów, ludzi z wykształceniem podstawowym,

źle oceniających własne warunki materialne, bezrobotnych, rencistów, osób w ogóle niepraktykujących, niemających wyrobionych poglądów politycznych. Trzeba jednak wyraźnie podkreślić, że w niektórych grupach najbardziej upośledzonych społecznie odnotowujemy symptomy aktywizacji - w ostatnich dwóch latach wzrosły odsetki społeczników wśród badanych o najniższych dochodach na osobę w rodzinie (o 13 punktów), a także wśród rencistów (o 10 punktów) i bezrobotnych (o 7 punktów).

Przedstawione wyniki wskazują na istnienie w naszym społeczeństwie przejawów niewykorzystanej, niejako uśpionej gotowości do pracy społecznej. Ponad połowa Polaków rozumie bowiem konieczność umacniania solidarności międzyludzkiej w społeczeństwie oraz wierzy w możliwość skutecznego działania wspólnie z innymi na rzecz swojego środowiska lub osób potrzebujących; zna też ludzi spoza swojej rodziny, którym gotowa byłaby pomagać w tego typu pracy społecznej. Ponadto niemal trzy piąte ankietowanych ma już doświadczenia w tym zakresie.

Na tym tle dość skromnie prezentuje się rzeczywiste zaangażowanie Polaków w rozwiązywanie problemów swojego środowiska i pomoc osobom potrzebującym - w minionym roku tylko co czwarty wykazał się dobrowolną i bezpłatną pracą w tej dziedzinie. Jeśli jednak obok tego typu aktywności uwzględnimy również deklarowany udział w pracy organizacji pozarządowych, okazuje się, że w 2003 roku znacznie więcej Polaków poświęciło swój czas dla dobra wspólnego.

Obecnie prawie dwie piąte dorosłych mieszkańców naszego kraju można nazwać społecznikami, podczas gdy przed dwoma laty stanowili oni jedną trzecią ogółu. Wzrost ten świadczy o umacnianiu się w Polsce społeczeństwa obywatelskiego. Należy jednak podkreślić, że bardziej rośnie zaangażowanie Polaków w rozwiązywanie problemów swojego środowiska lokalnego niż w pracę organizacji pozarządowych. Wyjaśnienia można szukać

w tym, że wprawdzie obu typom aktywności społecznej sprzyja lepsze położenie społeczne badanych (wyższe wykształcenie, dobre warunki materialne), lecz działalność na rzecz własnego środowiska dodatkowo silnie motywowana jest przez religijność oraz charakter więzi społecznych łączących mieszkańców małych społeczności. Stąd spektakularny wzrost zaangażowania w problemy swojego środowiska odnotowujemy wśród rolników, a w pracę organizacji pozarządowych - wśród pracujących na własny rachunek poza rolnictwem. Na szczególne podkreślenie zasługuje ponadto fakt, że w ostatnich dwóch latach zaktywizowały się również grupy znajdujące się w najtrudniejszym położeniu społecznym - bezrobotni oraz renciści. Przybyło wśród nich zarówno społeczników działających na rzecz własnego środowiska, jak i angażujących się w pracę organizacji pozarządowych. Można sądzić, że są to przejawy samoobrony tych grup przed ich społeczną marginalizacją.

Opracowała
Bogna WCIÓRKA

A N E K S

Tabela 1. Przeczytam Panu(i) dwie opinie dotyczące życia społecznego w Polsce. Chcielibyśmy, aby wybrał(a) Pan(i) tę opinię, która jest bliższa Pana(i) poglądom.
1 - Obecnie trzeba bardziej koncentrować się na walce o swoje sprawy nie zważając na innych; 2 - Obecnie trzeba być bardziej wrażliwym i gotowym do pomocy innym ludziom

	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	35	56	9	1057
Płeć				
Mężczyźni	40	52	8	507
Kobiety	31	59	10	550
Wiek				
18-24 lat	39	56	5	159
25-34	43	50	7	191
35-44	35	53	12	186
45-54	39	52	9	216
55-64	29	63	9	127
65 lat i więcej	22	65	13	179
Miejsce zamieszkania				
Wieś	38	48	14	398
Miasto do 20 tys.	35	58	7	129
20-100 tys.	35	58	7	207
101-500 tys.	33	63	5	200
501 tys. i więcej mieszk.	30	64	7	124
Wykształcenie				
Podstawowe	33	53	14	301
Zasadnicze zawodowe	38	53	8	275
Średnie	37	56	7	366
Wyższe	27	68	5	115
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	28	69	3	68
Prac. umysł. niż. szczebla	35	62	3	106
Pracownicy fiz. - umysł.	41	52	7	76
Robotnicy wykwalifikowani	41	51	8	90
Robotnicy niewykwalifik.	38	51	10	35
Rolnicy	51	30	18	56
Pracujący na własny rach.	28	58	14	46
Bierni zawodowo				
Renciści	35	50	15	111
Emeryci	21	67	12	204
Uczniowie i studenci	32	64	3	83
Bezrobotni	52	41	7	124
Gospodynie domowe i inni	31	59	11	57
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	34	62	4	174
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	35	62	2	78
sekt. pryw. poza rolnict.	39	51	10	177
prywatnym gosp. rolnym	51	30	19	54
Dochody na jedną osobę				
Do 299 zł	38	50	12	126
300-399	49	43	8	81
400-599	41	52	7	190
600-800	30	62	8	172
Powyżej 800 zł	24	70	6	208
Ocena własnych war. mater.				
Złe	41	49	11	328
Średnie	34	56	9	472
Dobre	29	64	7	257
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	23	72	4	65
Raz w tygodniu	31	58	11	552
1-2 razy w miesiącu	43	51	6	125
Kilka razy w roku	41	51	8	185
W ogóle nie uczestniczy	41	50	9	128
Poglądy polityczne				
Lewica	37	57	6	200
Centrum	38	54	7	305
Prawica	30	65	5	261
Trudno powiedzieć	35	49	16	288

Tabela 2. Przeczytam Panu(i) dwie opinie dotyczące życia społecznego w Polsce. Chcielibyśmy, aby wybrał(a) Pan(i) tę opinię, która jest bliższa Pana(i) poglądom.
1 - Ludzie tacy jak ja nawet działając wspólnie z innymi nie są w stanie pomóc potrzebującym ani rozwiązać problemów swojego środowiska, osiedla, wsi lub miasta; 2 - Ludzie tacy jak ja działając wspólnie z innymi mogą pomóc potrzebującym lub rozwiązać niektóre problemy swojego środowiska, osiedla, wsi lub miasta

	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	35	54	11	1057
Płeć				
Mężczyźni	36	57	7	507
Kobiety	34	51	15	550
Wiek				
18-24 lat	33	59	8	159
25-34	32	61	7	191
35-44	35	59	6	186
45-54	36	53	11	216
55-64	32	54	14	127
65 lat i więcej	40	39	21	179
Miejsce zamieszkania				
Wies	34	52	14	398
Miasto do 20 tys.	32	59	9	129
20-100 tys.	37	54	9	207
101-500 tys.	38	54	9	200
501 tys. i więcej mieszk.	31	59	10	124
Wykształcenie				
Podstawowe	36	46	18	301
Zasadnicze zawodowe	39	51	11	275
Średnie	35	57	8	366
Wyższe	21	75	4	115
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	30	67	3	68
Prac. umysł. niż. szczebla	28	69	4	106
Pracownicy fiz. - umysł.	35	58	7	76
Robotnicy wykwalifikowani	37	55	8	90
Robotnicy niewykwalifik.	44	44	12	35
Rolnicy	34	55	11	56
Pracujący na własny rach.	26	70	4	46
Bierni zawodowo				
Renciści	39	41	20	111
Emeryci	37	46	17	204
Uczniowie i studenci	26	69	5	83
Bezrobotni	40	52	9	124
Gospodynie domowe i inni	37	39	24	57
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	30	62	8	174
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	29	69	2	78
sekt. pryw. poza rolnict.	35	59	6	177
prywatnym gosp. rolnym	32	55	13	54
Dochody na jedną osobę				
Do 299 zł	37	50	13	126
300-399	40	51	9	81
400-599	42	49	9	190
600-800	31	60	9	172
Powyżej 800 zł	27	65	8	208
Ocena własnych war. mater.				
Złe	40	46	14	328
Średnie	37	51	12	472
Dobre	23	71	6	257
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	25	61	14	65
Raz w tygodniu	34	55	11	552
1-2 razy w miesiącu	37	51	12	125
Kilka razy w roku	35	55	10	185
W ogóle nie uczestniczy	40	48	12	128
Poglądy polityczne				
Lewica	29	64	7	200
Centrum	36	55	9	305
Prawica	32	60	7	261
Trudno powiedzieć	40	41	19	288

Tabela 3. Czy zna Pan(i) jakąś osobę spoza swojej rodziny, której gotów (gotowa) był(a)by Pan(i) pomagać w dobrowolnej i bezpłatnej pracy na rzecz środowiska, osiedla, wsi, miasta albo na rzecz potrzebujących?

(%)

	Tak, znam	Nie, nie znam	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	54	40	6	1057
Płeć				
Mężczyźni	59	37	5	507
Kobiety	50	43	8	550
Wiek				
18-24 lat	66	31	2	159
25-34	57	36	7	191
35-44	62	31	7	186
45-54	56	39	4	216
55-64	49	46	5	127
65 lat i więcej	32	57	11	179
Miejsce zamieszkania				
Wieś	55	35	9	398
Miasto do 20 tys.	51	42	6	129
20-100 tys.	55	40	5	207
101-500 tys.	52	46	2	200
501 tys. i więcej mieszk.	54	40	5	124
Wykształcenie				
Podstawowe	39	52	10	301
Zasadnicze zawodowe	57	37	6	275
Średnie	59	37	4	366
Wyższe	69	26	5	115
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	77	19	3	68
Prac.umysł.niż.szczębla	63	32	5	106
Pracownicy fiz.- umysł.	59	39	3	76
Robotnicy wykwalifikowani	69	26	5	90
Robotnicy niewykwalifik.	59	29	11	35
Rolnicy	54	31	15	56
Pracujący na własny rach.	58	38	4	46
Bierni zawodowo				
Renciści	40	52	7	111
Emeryci	35	56	9	204
Uczniowie i studenci	64	32	3	83
Bezrobotni	58	38	4	124
Gospodynie domowe i inni	42	51	7	57
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	68	28	4	174
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	60	35	5	78
sekt. pryw. poza rolnict.	65	31	5	177
prywatnym gośp. rolnym	48	35	17	54
Dochody na jedną osobę				
Do 299 zł	56	37	7	126
300-399	62	33	5	81
400-599	57	38	5	190
600-800	53	42	5	172
Powyżej 800 zł	55	41	3	208
Ocena własnych war. mater.				
Złe	51	40	8	328
Średnie	51	43	6	472
Dobre	64	32	4	257
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	58	38	4	65
Raz w tygodniu	55	37	8	552
1-2 razy w miesiącu	51	48	2	125
Kilka razy w roku	56	39	5	185
W ogóle nie uczestniczy	48	47	5	128
Poglądy polityczne				
Lewica	58	40	1	200
Centrum	60	36	4	305
Prawica	62	31	6	261
Trudno powiedzieć	37	51	12	288

Tabela 4. Czy kiedykolwiek zdarzyło się Panu(i) dobrowolnie i bezpłatnie pracować na rzecz swojego środowiska, kościoła, osiedla, wsi, miasta albo też pracować społecznie na rzecz potrzebujących? (%)

	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	58	41	1	1057
Płeć				
Mężczyźni	67	32	1	507
Kobiety	49	49	2	550
Wiek				
18-24 lat	53	44	3	159
25-34	59	40	1	191
35-44	64	34	1	186
45-54	56	43	1	216
55-64	62	38	0	127
65 lat i więcej	50	47	2	179
Miejsce zamieszkania				
Wieś	64	34	1	398
Miasto do 20 tys.	50	50	0	129
20-100 tys.	51	47	2	207
101-500 tys.	55	44	1	200
501 tys. i więcej mieszk.	59	39	3	124
Wykształcenie				
Podstawowe	49	49	2	301
Zasadnicze zawodowe	61	38	1	275
Średnie	57	42	1	366
Wyższe	73	24	3	115
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	76	21	3	68
Prac.umysł.niż.szczębla	63	36	1	106
Pracownicy fiz.-umysł.	52	46	2	76
Robotnicy wykwalifikowani	72	27	1	90
Robotnicy niewykwalifik.	55	42	3	35
Rolnicy	76	24	0	56
Pracujący na własny rach.	67	30	3	46
Bierni zawodowo				
Renciści	57	42	1	111
Emeryci	49	49	2	204
Uczniowie i studenci	56	42	1	83
Bezrobotni	52	48	0	124
Gospodynie domowe i inni	28	70	2	57
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	68	30	2	174
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	54	44	2	78
sekt. pryw. poza rolnict.	66	32	1	177
prywatnym gosp. rolnym	74	26	0	54
Dochody na jedną osobę				
Do 299 zł	56	43	1	126
300-399	66	34	0	81
400-599	56	43	1	190
600-800	60	39	1	172
Powyżej 800 zł	62	36	2	208
Ocena własnych war. mater.				
Złe	55	44	1	328
Średnie	57	41	2	472
Dobre	62	37	1	257
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	68	30	2	65
Raz w tygodniu	60	38	1	552
1-2 razy w miesiącu	54	44	2	125
Kilka razy w roku	56	43	1	185
W ogóle nie uczestniczy	46	53	1	128
Poglądy polityczne				
Lewica	65	34	1	200
Centrum	61	38	1	305
Prawica	63	36	1	261
Trudno powiedzieć	43	55	2	288